

Karşı kıyıda köklere yolculuk Midilli Adası

FERİDE EROĞLU

Büyük dedemiz Süleyman Sakallı, Rum komşusunun canlarının tehlikede olduğu uyarısı üzerine ailesini toparlayıp balıkçı sandalları ile kaçmış Midilli Adası'ndan. Önce babamızın doğduğu Adatepe'de Rumlardan kalma evlere yerleşmişler, sonra da Küçükkuuyu'da yeni evler yapmışlar kendilerine. Midilli Adası'na gitmek, karşı kıyıda olmak garip bir duygu...

BAZI yolculuklar yolcuyu mekânın ötesine geçirip zamanın derinliğinde dolaştırır, yeni bir yerde hoş geziler, keşifler yapılırken anılar galerisinde uzak geçmişin kapıları da açılır. Babaannemizin doğduğu, atalarımızın uyuduğu topraklara, Midilli Adası'na gidişimiz böylesi bir yolculuktaki bizim için.

Midilli Adası ile Küçükkuuyu Ege Denizi'nin kuzeyinde, karşılıklı iki yakadan bakarlar birbirlerine. Ada'da babaannem doğmuş, Küçükkuuyu'da ben ve kız kardeşlerim. İki yakada yaşayan insanların anıları, acıları, rüyaları, özlemleri, hüznüleri zamanın ve denizin dalgalarıyla hemhâl olmuş.

Babaannemin beş yaşında ayrılmak zorunda kaldığı Midilli Adası'na gidebil-

diğimde elli yaşımıydım. Yunanistan'a yeşil pasaportla, vize almadan gitmek mümkün olunca ve İstanbul'dan *Hari Om Yoga* Midilli'de bir haftalık yoga tatili sununca fırsatı kaçırmadık. Çocukluğumuzdan beri karşıda görüp silüetini ezberlediğimiz, sakin havalarda binalarını, ışıklarını görebildiğimiz kıyılara, büyüklerimizden öykülerini dinlediğimiz Midilli Adası'na yolculuk zamanıydı.

15 Temmuz 2012 tarihinde başlayan bir haftalık gezimizde Ayvalık'tan adanın resmi belediyesi Mytilini'ye feribotla gidişimiz yaklaşık bir buçuk saat sürdü. Oradan, kiraladığımız arabalarla yine bir buçuk saatlik yolculuk sonrası Molyvos'a geldik. Konaklama yerimiz burada, pansiyona çevrilmiş temiz, şirin, eski bir taş evdi.

MOLYVOS SOKAKLARINDA

UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı olan Molyvos (Mithymna) adanın kültür ve turizm başkenti. Küçük bir dağın tepesine kurulmuş, en tepede orta çağdan kalma Bizanslıların inşa ettiği, Osmanlıların da izleri bulunan bir kale var. Kalede sonuncusu 2019 yılının ağustos ayında olmak üzere beş kez Uluslararası Müzik Festivali düzenlenmiş. Sahildeki Olive Press Hotel eski bir zeytinyağı fabrikasından dönüştürülmüş, bizim için yabancı değil, Küçükkuuyulu Ayşe Ablanın ailesine aitmiş zamanında. Molyvos'un yokuşları, dar sokakları merkezde araba trafiğini büyük ölçüde imkânsız kılıyor, motosiklet başlıca ulaşım aracı. Plajları Mavi Bayraklı. Çocukluğumuzun Küçükkuuyusu'na çok benziyor. Coğrafya aynı; zeytin ağaçları, taş evler, deniz, girintili çıkıntılı sahil şeridi, virajlı yollar. Kalabalığın, gürültünün içinden sakinliğe geçişin hoşluğu var bu yanda. Suyun iki yanı nasıl da farklı 'gelişmiş'. Bizim taraf çirkin beton bloklar, yazlık siteler, kalabalık, çekirdek çitleyip yerlere atan, bağırarak konuşan insanlar topluluğu, korna sesleri, herkesin kafasına göre çalabildiği her türden gürültülü müzik. Bu tarafta ise huzur ve dinginlik hâkim. Gece ışıklandırması yıldızları izlemeye izin verecek kadar yumuşak. Bizim tarafta geceleri ortalık gündüz gibi aydınlık, floresanların ışıkları yıldızların pırıltılarını söndürüyor.

Limanda irili ufaklı bir dizi taverna, restoran var. Bir gece dört kişi gittiğimiz, kapısı deniz feneri boyalı restoranda bol mezeli, balıklı, şaraplı soframız için kırkbeş Euro hesap ödedik. Sonraki yıllarda gidenler fiyatların iki üç kat arttığını söylediler. O dönemde Avrupa Birliği'nin (AB) müsrif ve şımarık çocuğu olarak görülen

Yunanistan'ın AB ile ilişkileri limoniydi. AB dışındaki ülkelerin vatandaşlarına vize işlemlerinin kolaylaştırılmasından sonra Yunan adalarına gelen Türk ziyaretçilerin sayısı artmış, diğer turistik yerlerde olduğu gibi Midilli Adası'nda da Avrupalı turistler azalmıştı. Restoran sahibi hanım sohbetimizde, üniversitede okuyan çocuklarının geleceği için kaygılandığından, önelerini göremediklerinden söz etmişti. "Aldırmayın, dayanın krize, diğer Avrupalılar gelmezse bile biz Türkler geliriz." dediğimde Türklerin hep aynı tepkiyi verdiğini, bu desteğin onları mutlu ettiğini söylemişti.

Adada yemekler çok tanıdık bizim için. Deniz ürünleri ile zeytinyağlı yemek ve mezelerin hâkim olduğu tipik Ege mutfağı. Molyvos'da gezi ekibiyle birlikte gittiğimiz Betty's Restaurant'taki kral sofrası anılmadan geçilemez. Soframızda mezeleri koyacak, midelerimizde yediklerimizi alacak yer kalmadı ama tadına doyamadık lezzetlerin. Taze asma yaprağından sarma, peynir kızartması (sahanaki), kabak çiçeği kızartması, kalamar, karides, ahtapot ızgara, kabaklı, patlıcanlı salatalar, kabak böreği ve daha bir sürü muhteşem meze yağmur gibi yağdı masamıza. Restoran duvarında Adatepe Refika'nın resmine rastlamak hoş bir sürpriz oldu. Betty'e sorduğumda

fotoğraftaki güzel kadının adının Anna Maria olduğunu, geldiğinde resmi orada bulduğunu, Türkiye'den gelme, herkesin aşık olduğu güzeller güzeli bir Rum kadın olduğunun söylendiğini anlattı. *Adatepe Zeytinyağları*'nın fotoğrafını ürünlerinde kullandığı Refika... Hangi öykülerin, maceraların, acıların kahramanıydı acaba?

Küçükkuuyudaki yazlık Uçan Sineması tarihe karışalı yıllar oldu ama Molyvos'un yazlık sinemasında her gece yeni bir film gösterimdeydi. Bir akşam küçük bir meydanda kasaba orkestrasınca verilen harika bir konsere denk geldik. Ne de olsa yıllardır Yunan televizyonlarının yayınlarında buzukinin içime işleyen sesini işitmeye alışkın kulaklarım.

Sokaklarda, çarşıda gördüğüm yüzleri kendi memleketimdeki insanlara benzetip durdum, "Aaa, sanki Zehra Hanım Teyze... Bak bak, Esmâ Teyze'ye ne kadar da benziyor." Sokaklar, evler çocukluğumun Küçükkuuyusu. Arnavut kaldırımlı sokaklar, zeytin ağaçları arasında güzelim kırmızı kiremit çatılı taş evler.

Molyvos'ta kaldığımız pansiyonun yakınındaki, günlük alışverişlerimizi yaptığımız küçük marketin sahibinin jesti de unutulmazdı. Ayrılacağımız gün, son alışveriş olarak yerel bir şarap karafı aldım.

Paketlemeyi bitirdikten sonra bir kese kağıdına dört tane armut koyarak uzattı bana gözlerinin içi gülerek, eliyle kendini işaret ederken Yunanca bir şeyler söylüyordu. Sözcükleri anlamama gerek yoktu, armutları kendi bahçesinden topladığını söylüyordu tabii. O bakışlar, duruş, hâl öyle tanıdık ki biraz babam, biraz amcam, Küçükkuyu'nun cömert, zengin gönüllü eskileri...

Ada hakkındaki broşürlerde Midilli tarihini dönemlere ayırırken Türk işgalinden söz ettiğini görünce bir garip oldum. "Aaaa, asıl sizsiniz işgalci" demek geldi içimden:-) "Yıllarca yan yana, güzel güzel yaşayıp gitmedik mi biz?" Sonra durdum, bilemedim. Onların tarafından bakınca farklı görünüyor belli ki.

KARŞIDAKİ MIDİLLİ SİLÜETİ

Uzun yıllar önceydi, daha Küçükkuyu turizm talanına uğramamış, Yunanistan ile savaşırsak savaş gemileri kullanabilirdi diye evimizin önü yüz metre betonla doldurulup devasa büyüklükte bir liman yapılmamış henüz, bahçemizden denize atlıyoruz. Hatta deniz sıklıkla bahçe duvarımızı yıkıyor ve yeniden inşa ediyoruz duvarı. Balkonda akşam yemeğimizi yerken radyoda Türk Sanat Müziği çalıyor, Zeki Müren mi acaba? Sonra araya Rumca bir şarkı giriyor bel-

ki. Yayınların birbirine karıştığı zamanlar. Daha TRT uzun yayına başlamamış, çoğunluk Yunan televizyonlarını izliyoruz. "Kalisperasas Kiriyoş Kikiriis / İyi akşamlar bayanlar, baylar" diye başlıyor haberleri. Bayılıyorum bu kelimelerdeki tınıya. Küçükkuyu'da Midilli'den, Girit'ten gelenler, muhacirler çoğunlukta zaten, kulaklarımız alışık. Girit'ten gelenler biraz kırık bir Türkçe ile konuşur, aralarında da Rumca anlaşılardı. Diller gibi denizin üzerindeki de karışırdı birbirine. Denizin fırtınalı zamanında ipini koparıp bizim sulara sürüklenen, üzerinde Yunanca yazılar bulunan bir sandal hatırlarım. Jandarma kullanmıştı bir dönem sandalı.

O zamanlar bizim de ana caddemiz ve sokaklarımız Arnavut kaldırımıydı. Kadınlar yüksek topuklu ayakkabılarıyla yürümekte zorlanır, söylenip dururlardı. Biz çocuklar arkalarından gülerdik sarsak adımlarına. Midilli Adası pırıl pırıl uzanır karşımızda. O yaz gecesi balkonda kurulu soframızda, her zamanki yerimde, babamın yanındaki sandalyede oturuyor, rakısını yudumlayışını izliyorum. Radyoda çalan şarkıdan mı açıldı konu acaba? Babama dedim ki "Gitsek ya baba biz de Midilli'ye, babaannemin geldiği yerleri, doğduğu köyü görsek." Baktı bana, arkasında ne olduğunu bilemediğim bakışlarla. "Olur kızım." dedi, "gideriz

biz de bir gün". Yıllar uçtu gitti sonra. Hiç gelemedi babam buralara. Onun sağlığında böyle kolay değildi gelip gitmek. Kapıda yürürken bir ayağımın adımlarını babam için attım ben de, gönlümde getirdim onu buralara.

KARŞI KIYIDA OLMAK

Kapıda kahveci Dimitri ile o Rumca, biz yarı Türkçe, yarı İngilizce anlamaya çalışırken ailemizin soyadını sorup da "Sakallı" cevabını alınca gözlerinin içi gülerek "Sakallı bahçe" dedi. Bahçenin yerini gösterdiler sonra. Büyük dedenin bahçesi öylece duruyor orada, yabancı otlar bürümüş, içindeki bitkiler büyümüş de büyümüş, girilemiyor bile. Küçük bir su kanalı var yanından geçen, babaannem mutlaka oynamıştır buralarda. Büyük dedemin ayakları dolaşmıştır toprağın üzerinde, küçük meydanadaki çınarın altında kahvesini yudumlamış, arkadaşlarıyla tavla oynamıştır. Eski tarihi çeşmeden su içmişlerdir.

"Türklerden kalan mezar var mı?" diye sordum merakla ve büyükleri ziyaret etme hevesiyle. Mezarlıkların yıkıldığını, tahrip edildiğini söyledi Barba Dimitri. Naifliğime gülümsedim sonra kendi kendime. Sanki bizim oralarda, Adatepe'de Rumlardan kalan mezarlık var mı ki? Nasıl bir cinnet hâlidir bu mezarlarına bile katlanamazsın yıllarca yan yana yaşadığın, birlikte yiyip içtiğin, aynı kahvede yan yana oturduğun komşularının? İnsanın bu cinneti ne zaman biter, yüz yıl önce yaşananlar neden bugün orada, burada tekrarlanır durur, neden ders alınmaz acılardan? Neden bunca zordur barış içinde bir arada yaşamak? Ayrılanlar özlememir birbirini, geride bıraktıklarını?

Suyun öte yanında, karşı kıyıda olmak garip bir duygu. Büyük dedemin gözleriyle görmeyi denedim adadan karşı kıyıya bakarken. Doğduğu toprakları terk etmek zorunda kalmadan önce karşı kıyıya bakarken ne hissediyordu acaba?

Büyük dedemiz Süleyman Sakallı heybetli bir adammış, Rum komşusunun canlarının tehlikede olduğu uyarısı üzerine ailesini toparlayıp balıkçı sandalları ile kaçmışlar Midilli Ada-

s'ndan. Nasıl büyük işler yaptığını, ailesine yeni bir hayat kurduğunu, sertliği nedeniyle ondan nasıl çekindiklerini dinlerdik büyüklerimizden. Önce babamızın doğduğu Adatepe'de Rumlardan kalma evlere yerleşmişler, sonra da Küçükkuuyu'da yeni evler yapmışlar kendilerine. Sakallı, bir zeytinyağı fabrikası ile bir cami ve çeşme yaptırmış, dağlardan içme suyu getirmiş Küçükkuuyu'ya. Yerleşmiş, kök salmışlar. Biz, torununun çocukları adaya dair *Kapya Köyü*'nden geldiklerini, köy meydanında koca bir çınar ağacı olduğunu, adadan ayrıldıklarında babaannemin beş yaşında olduğunu bilirdik sadece. Yetişemedik konuştukları zamanlara, çok da anlatılmazdı sanki geride bırakılan topraklarda yaşananlar. Adadan gelme birkaç parça antika eşya aktarılmıştı geleceğe, bir de genetik duygusal hafızalarda kuşaktan kuşağa aktarılan hüznün ve özlem duygusu.

Kapı'deki bahçeyi görünce Küçükkuuyu'daki 'Sakallı Bahçesi'nin hikmetini de anladık. Uçsuz bucaksız, dillere destan bir bahçe yapmıştı kendine yeni yurdunda Süleyman Sakallı. İçinde her çeşit sebzenin, meyvenin yetiştiği, beni ilk kez ata bindirdikleri, çocukluğumuzun büyümlü bahçesi. Küçükkuuyu'daki bahçesinde gezinirken *Kapı*'deki bahçesi gözünde tütmüş müdür acaba? Yeni bahçe eskisini geride bırakmanın hüznünü bir nebze gidermiş midir? Ben evimdeki çiçekleri bırakıp tatile giderken gözüm arkada kalıyor, o da merak etmiş midir bahçesini? Şimdi *Kapı*'deki bahçesini yabani otlar bürümüş, Küçükkuuyu'daki bahçesi ise parsellendi, yerleşime açıldı, üzerine bir mahalle oturtuldu. Ne meyveler kaldı geride ne de ağaçlar. Adını taşıyan ana caddeden başka cami ve çeşme kaldı sadece ondan, Küçükkuuyu'ya yadigar.

Doğup büyüdüğümüz topraklarda 'gelişme' devam ediyor; beton, denizimizi ve zeytinliklerimizi elimizden alıyor sürekli. İnsanların yılda sadece on beş gün oturacakları yazlık sitelerle, plansız, zeytinlikler talan edilerek, obez bir çocuk gibi büyüyen, artık sokaklarında gezinenleri hiç tanımadığım Küçükkuuyu hüznümüzü ve geçmişe özlem duygumuzu büyütüyor.

ADADA 1 HAFTADA GEZDİĞİMİZ YERLER

- ◆ Eftalau, Molyvos'un 4 km kuzeydoğusunda, plajı ve kaplıcası ile biliniyor. Mavi Bayraklı plajı bizdeki Olimpos sahilini andırıyor. Şnorkelle uzun bir gezi yaptım su altında gözlerime ziyafet çekmek için. Yıllardır kendi sularımızda göremediğim ebatta ve renklerde balıklar, deniz kabukları gördüm. Sahildeki küçük, teraslı lokantada muhteşem kalamar ızgara ve kabak çiçeği kızartması yedik.
- ◆ Anoxas'ın güzel sahilinde denize girip sonrasında etrafı yeşilliklerle çevrili ve uzun bir plajı olan Petra'yı gezdik. Petra, Yunanca'da taş veya kaya anlamına geliyor. Köy, adını ortasında bulunan 40 metre yüksekliğindeki kayadan almış. Kayanın üzerinde de 114 basamak çıkarak erişilen Meryem Ana Kilisesi bulunuyor. Hemen yakınındaki onyedinci yüzyıldan kalma Saint Nicholas Kilisesi de etkileyici. Akşam arabalarımızla tepeye tırmanıp Petri'de harika gün batımı eşliğinde yine mükellef bir akşam yemeği yedik. Nihayet sakızlı Uzo, ev şarabı ve sirtaki. Restoranın garsonu acemi sirtaki denemelerimize gülümseyip harika bir zeybek sergiledi bize.
- ◆ Skala Sikamineas, küçük bir balıkçı köyü. Tepedeki, Küçükkuuyu'dan sevgili Behçet Bey Amca'mızın doğduğu Sikamineas Köyü'nün sahili aslında. Molyvos'tan arabayla çıkıp sahil boyunca zeytinlikler arasında 14 km katederek toprak yollardan ulaştık oraya. Balıkçı barınağı kenarında güzel tavernalar, restoranlar var. Midilli doğumlu yazar Stratis Mirivillis'in 1922'de Anadolu'dan göç eden genç bir kız ile limanın köşesinde, kayaların üstündeki küçük beyaz kilisede bulunan ve limanı koruduğuna inanılan deniz kızı şeklindeki gizemli Meryem Ana ikonunun öyküsünü anlattığı Mermaid Madonna kitabı ile ünlü. Oradan aldığım tahta üzerine boyanmış denizkızı evimin duvarından bana bakıyor şimdi.
- ◆ Eressos / Sigrı yakınlarında Midilli Taşlaşmış Orman Doğal Tarih Müzesi'ni (Natural History Museum of the Lesbos Petrified Forest) gezdik. Yirmi milyon yıl önceki volkanik faaliyetler sonucunda çam, gürgen, çınar, palmye ağaçlarının yer aldığı ormanlık alandaki ağaçlar bir dizi kimyasal etkileşimle taş haline gelmişler. Hepsi birbirinden etkileyici, rengârenk taşlaşmış ağaçlar adanın özgün mirası. Geçtiğimiz ocak ayında Yunan bilim insanları bir yol çalışması sırasında dalları ve kökleri hâlâ üzerinde olan 20 milyon yıllık bir ağaç fosili daha bulduklarını açıkladı.
- ◆ Skala Eressos, İsa'dan önce yedinci yüzyıl sonu ile altıncı yüzyıl başlarında yaşadığı tahmin edilen şair Sappho'nun doğum yeri ve toplumsal kalıpların dışındaki kadınlar için önemli bir ziyaret merkezi. Pirinç taneleri gibi ince, gri renkli ve vücuda yapışmayan kumları, denizinin temizliği ile ünlü. Üç kilometrelik kumsalı, barları, restoranları, heykelleri ile karşıladı bizi. Ahtapotlar çamaşır kurutur gibi iplerde asılı. Taze balık ve deniz ürünlerinin tadına bakmadan geçilemiyor. Osho'nun takipçilerinin işlettiği vejetaryen restoran Zorba The Buddha gidilmeye değer.
- ◆ Kapi, Molyvos'tan 25 km uzaklıkta bir köy, Petra'dan Sykaminea'ya giderken yol üzerinde. Adını vaktiyle adada yaşayan Türklerin yetiştirdiği bir tütün markası olan "kapes" den almış. Turistik açıdan özgün bir yer değil aslında. Bizim için bu gezinin geçmişe yolculuk kısmını temsil ediyor. Kapya bilirdik adını bu köyün, aslında Molyvos'u Molva, Skaminias'ı da İskamya. Bu adadaki her köyün adı bizim oralarda farklı söylenir. Kapi, ailemizin üç kuşak ötesinin, büyük dedemin, babaannemin memleketi.

MÜBADELE ANITI

Kaderin bir göz kırpması belki, biz Midilli'ye doğru yol alırken aynı saatlerde, Küçükkuşu'da mübadelenin yüzüncü yılı anısına Yunanlılar ve Türkler birlikte Türkiye'nin ilk Mübadele Anıtı'nı açıyorlardı. Küçükkuşu'nun kurucuları arasında sayılan Girit ve Midilli mübadillerinin Küçükkuşu'da karaya çıktıkları ilk noktaya yapılan anıt bir aileyi temsil ediyor. Babanın elinde tahtadan yapılmış bir valiz, annenin kucagında ve elinde bir çocuğu ile Türkiye'ye gelişini ifade eden anıtın ön kısmında ise denizin dalgaları yer alıyor.

Yıllar alan uğraşlardan sonra, 28 Mayıs 2018 tarihinde Küçükkuşu'dan Midilli'nin Petra Limanı'na feribot seferleri başlatıldı. Pandemi öncesinde havanın durumuna göre Mayıs sonu ile Eylül sonu arasında her gün, gidiş-dönüş yetişkin fiyatı 30 Euro'ya adaya gidilebiliyordu. Küçükkuşu'da ellerinde alışveriş çantaları ile Yunanlıları görmeye başlamıştık. Şimdi sınırlarımız pandemi nedeniyle belirsiz bir tarihe kadar kapalı. Limandaki gümrük binası ıssız ve yalnız, öylece bekliyor. Biz ada ile denizin iki yanından bakışmaya devam ediyoruz yine.

Büyük bir heyecanla gittiğimiz Midilli Adası'na bir daha gitmek kısmet olmadı. Ayrılırken yine gelmeyi, Molyvos civarında bir ev kiralayıp adada bir ay kalmayı, doya doya gezmeyi, insanlarıyla sohbet edebilmeyi hayal etmişim. Babaannemin doğduğu topraklara gitmek çocukluğumun Küçükkuşu'suna dönmekti aynı zamanda, hüznü iki kat. Her sabah şefkatli parmaklarıyla uzun saçlarımı hiç acıtmadan öreerek beni okula gönderen

babaannem, doğduğun topraklardan sesler, kokular, şarkılar getirmiştin sana dönüşte. Yukarılarda bir yerlerde gülümsedin mi acaba? 'Sakalli Bahçe'den mezarına getirdiğimiz toprakta anıların yeşerdi mi? MY

